

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Dalila

- en stærk kvinde i et mandsdomineret samfund

Madsen, Jette Vibeke Damsgaard

Published in:

Kvindeskikkelser i Kaj Munks Liv og Digtning

Publication date:
2022

Document Version

Tidlig version også kaldet pre-print

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Madsen, J. V. D. (2022). Dalila: - en stærk kvinde i et mandsdomineret samfund. I J. Høgh (red.), *Kvindeskikkelser i Kaj Munks Liv og Digtning* (s. 102-110). Vennekredsen for Kaj Munks Præstegård.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Dalila - en stærk kvinde i et mandsdomineret samfund

af cand.mag. Jette Vibeke Damsgaard Madsen

Dalila spiller en vigtig rolle i Kaj Munks skuespil *Samson*. Munk er inspireret af den gammeltestamentelige beretning om den stærke Samson, som fra fødslen er indviet til Gud, og hvis overmenneskelige kræfter på mystisk vis er forbundet med hans lange hår. Denne hemmelighed lykkes det filisterkvinden Dalila, at lokke ud af ham, hvorefter filistrene klipper ham, mens han sover hos hende. Som uskadeliggjort slave arbejder den nu blinde Samson for disse fjender, som dog ikke er opmærksomme på, at Samsons hår atter gror ud, og han derfor langsomt genvinder sin fordums kraft. Beretningen ender med, at Samson til en fest vælter paladsets søjler, så taget falder ned og dræber Samson, filisterkongen og alle hans gæster.¹

Dalila er i den bibelske tekst den, der forråder Samson og hjælper sit eget folk til at uskadeliggøre Samson, men Munk nøjes ikke med at gengive Bibelen. Hos Munk bliver Dalila i langt højere grad end i forlægget en smuk, pengegrisk fristerinde, der vil gøre hvad som helst for guld og sølv. Desuden fremstilles hun som en skøge (537), hvilket ikke er tilfældet i det bibelske forlæg. Her omtales hun blot som en kvinde, som Samson blev forelsket i.²

Kontrastfiguren til Dalila er hos Munk den skønne Rebekka, som Munk selv placerer i beretningen. Hun er, i hvert fald i begyndelsen, idealkvinden, den unge smukke jomfru og datter, som viser omsorg for sin gamle far og advarer Samson mod fristerinden Dalila. Senere er Rebekka dog også blevet en skøge, som har solgt sig selv til filisterhøvdingen og forsøger at lokke den nu gudfrygtige og ydmyge Samson til at tage sagen i egen hånd og ikke forlade sig på Gud alene. Samson genoplever på dette tidspunkt, gennem Rebekka, Dalilas fristelse og kalder Rebekka for Dalila (798).

Den tyveårige Kaj Munks fremstilling af Dalila og kontrastfiguren Rebekka afspejler traditionelle kvindelige arketyper; fristerinden, jomfruen og datteren. Fristerinden arbejder for sin egen lykke, hvorimod idealkvinden, jomfruen og datteren, arbejder for mandens, faderens eller familiens. Sådan handler Rebekka i starten af skuespillet, hvor hun bader sin faders fødder efter en lang rejse og ofrer sig selv for ham.

¹ GT: Dommerbogen 13-16.

² GT: Dom 16,4.

Fristerinden Dalila

Dalila bliver tidligt i stykket betegnet som fristerinde (156) og sammenlignet med slangen i Edens have, der fristede Eva og Adam til fald (162).

Når vi har at gøre med fristerinder, har vi samtidig at gøre med mænd, der lader sig friste. Vi kan altså ikke undgå også at få indsigt i et mandesyn, der er knyttet til fristerinden. Da Samson fristes af den smukke Dalila, udbryder Rebekkas far Samgar: ”Aldrig, aldrig fik Adam lært at vende Eva ryggen, når hun ham lystens søde æble bød” (182). Idet Adam må anses at henvise til det mandlige køn, generaliseres mandens manglende evne til at beherske sin seksualdrift og hans svaghed over for kvinder.

I og med at Dalila er klog og snarrådig og har magt over mænd, anser mændene hende for at være en trolddomskvinde (236), som må stå i ledtog med overjordiske kræfter. Hendes evne til at fortrylle mænd må skyldes heksekunst (236). Mændene fratages herved ansvaret for, at de fristes og falder i hendes magt. Det er naturligt, at mænd undertvinger kvinder, og tilsvarende unaturligt, at kvinder undertvinger mænd. Når det så alligevel sker, må det skyldes heksekunst, overfor hvilken mænd er magtesløse.

I flere gamle folkeviser fortælles om unge mænd, som fristes af ellepiger eller andre overnaturlige væsner, ofte ved overgangen til forlovelse eller ægteskab. Hr. Oluf i folkevisen ”Elverskud” overlever ikke dette møde. Ellepigerne er, i modsætning til koner og kærester, letpåkledte, men de er hule i ryggen, dvs. uden indhold.³

Dalilas selvbillede

Dalila er en kvinde, der har høje tanker om sig selv. ”En mand i min magt gør kun, hvad jeg vil” (402), siger hun til filistrene, og hun ytrer frimodigt, at ingen mand nogensinde har ført hende bag lyset (412). Hun anser sig selv for at være mere end et menneske i og med, hun er kvinde (417-20). Mænd er nemlig grundlæggende dumme i hendes optik. De er nemlig svage overfor kvinders skønhed, og derfor kan de manipuleres med. Dalila kender kun til to guder, siger hun, nemlig ”Kvindedejlighed” og ”Mandedumhed” (437). Disse to er altså grundlæggende parametre i Dalilas livsunivers, og det hun styrer igennem tilværelsen efter.

Dalila har nemlig ingen respekt for religiøse systemer. Da filisterpræsten truer hende med guden Dagon's vrede, siger hun, at hvis guden vil hende noget, så må han sige det direkte til hende (254). Et synspunkt, som i virkeligheden giver god mening for et oplyst menneske.

³ Aabenhus, Jørgen. *Litteraturhistorie for folkeskolen*. Dansk lærerforening 2003.

Hun lader sig ikke true af nogen gud. Hun forventer til gengæld heller ikke hjælp fra nogen guddom, idet hun mener, at det kun er børn og overtroisk enfoldige, der kan tro og bede om mirakelhjælp (528). Dalila er en kvinde, der er vant til at klare sig selv. Hun har ingen beskytter, ingen, der tager sig af hende.

Hun er både snu og snarrådig. I begyndelsen af skuespillet, hvor filistrene ikke kan fange Rebekka, er det Dalila, der foreslår, at de piner faderen, så han skrider. Så skal datteren, Rebekka nok dukke op (75). Det viser sig at være en god plan.

Hun tvivler ikke på, at hun nok skal lokke sandheden om Samsons styrke ud af ham. I første omgang argumenterer hun fornuftigt med, at hun vil blive udstødt af sit eget folk ved at elske Samson, derfor har hun brug for et bevis på hans kærlighed, et bevis på, at han ikke pludselig forlader hende. Det bevis må være, at han røber sin styrkes hemmelighed (378). Selvom han narrer hende et par gange, og hun på et tidspunkt siger: ”Hvis han har narret mig igen, saa tror jeg, at jeg for første Gang har mødt en Mand, der er mere end en Kvinde” (437), giver hun ikke op. I sidste ende bliver det da også Dalila, der narrer Samson, og altså viser sig at være den stærkeste. Hun er udholdende, og da hendes første strategi ikke virker efter tredje forsøg, tyr hun til en ny, som viser sig at virke glimrende, nemlig kvindetårer, som Samson ikke kan stå for (452).

Dalila er altså en kvinde, der er bevidst om sit eget værd. Hun nægter at lade sig kue. Hellere dø, end bøje sig. I Munks skuespil bliver hun dolket ihjel af Dagonpræsten, som hun har udfordret og hånet, men hendes sidste handling bliver at kaste en gryde med kogende vædske i præstens øjne. Da han ikke udholder smerten dræber han sig selv med den dolk, som han dræbte Dalila med. Hun kæmper altså til det sidste og tager sin dødsfjende med i døden. I dødsøjeblikket er Dalila lykkelig; sådan må man tolke hendes sidste replik. Hun ser blodet rinde af sig og opfatter det som rødt guld, der rinder for hendes øjne, og siger: ”Så dør jeg salig. Dette røde Guld!” (547).

Den profetiske Dalila

Selvom Dalila på ingen måde har respekt for de religiøse systemer i sine omgivelser, er hun tilsyneladende den eneste, der aner betydningen af de handlinger, hun er en del af. Der er noget profetisk over flere af hendes udtalelser, en slags forudsigelser. Tidligt i stykket, da hun netop har mødt Samson siger hun: ”Se mit Hjerte hvisker til mig: Den Skam skal overgaa Filisteren, at Israelitten bli’r den stærkeste” (169). Og når man kender slutningen af skuespillet, ved man, at det kommer til at ske. Næste samtidig forudsiger hun, at de som par altid vi blive husket:

”Samson! - Samson og Dalila, et Par jeg tror vor Jord vil aldrig glemme, saa længe Menneskenes Børn er til” (186). På et tidspunkt, hvor hun er i færd med at lokke sandheden om Samsons kræfter ud af ham, er det som om, hun aner, at kraften er knyttet til hans hår, også inden, han har afsløret det. Samson har på dette tidspunkt sagt, at hans styrke forsvinder, hvis hans hår væves om en vævestang. Da hun er i færd med dette, betages hun af håret og siger: ”Vidunderlige lokker. Fuldgode vidner om hans vilde Kraft” (441).

Alt for kærligheden

Samson har netop mødt Dalila, da han siger, at han ikke kan tænke sig en fremtid uden hende, og at det først er nu, han lever (371). På grund af denne hovedkuldse forelskelse fremstår Samson noget umoden og lidt komisk. Det kan skyldes, at fortællingen skal afvikles inden for kort tid på en scene, hvilket kan nødvendiggøre at handlingen skrider hurtigt frem, men det kan også afspejle den unge Munks noget umodne drømme om forelskelse ved første øjekast.

Munks fremstilling står da også her for egen regning, da den bibelske fortælling er langt mere nøgtern og kortfattet, og blot skriver, at Samson blev forelsket i en kvinde, der boede i Sorekdalen.⁴

Kærlighed har stor værdi i stykkets univers. At følge sit hjerte, som Dalila siger, hun gør, da hun først møder Samson, er smukt. På det tidspunkt i fortællingen, hvor filisterkvinden Dalila tilsyneladende vælger at give sig hen til Samson, selvom han er hendes folks værste fjende, siger hun netop, at hun følger sit hjerte (167). Det vil de fleste læsere forstå. Her har Dalila læserens sympati. Men da det senere viser sig, at det var kold beregning og udspekulerethed, at hun, som hun siger, har hyklet kærligheden (512), vendes denne sympati til antipati. Hun har i virkeligheden aldrig elsket Samson, men har talt falsk om kærligheden, og det er svært at acceptere, selvom det måske får hende til at fremstå som et mere modent menneske, end Samson, idet den modne kærlighed netop ikke opstår fra det ene øjeblik til det andet.

Samson gør i virkeligheden noget lignende, da han det ene øjeblik siger om Rebekka, at han har hende kær, og hun er den lifligste blandt jordens kvinder (128), og i næste øjeblik, da han har kastet sine øjne på Dalila, behandler Rebekka med kold ligegyldighed (206). Læseren tilgiver ham formentlig hurtigt, da han blot fremstår naiv, eller fordi han som mand må antages at være i sine drifters vold. Dalila derimod fremstår klog og mere udspekuleret, og er derfor ikke så let at tilgive.

⁴ GT: Dom 16,4.

Det er uklart om Dalila i begyndelsen føler sig tiltrukket af den stærke Samson. Selv siger hun, at kærlighedserklæringerne var hykleri, men der er også indikationer på det modsatte. Hun synger på et tidspunkt en sang for Samson, hvor det lyder: ”Men lifligst smager ved kvindebryst, hvad voldsmand tager af elskovshøst” (356). Det kunne pege på, at Dalila har nogle sadomasochistiske tendenser. Sex ledsaget af vold er det, hun drømmer om. Hun falder tilsyneladende for den stærke mand, som kan overmande hende, hvorimod hun ringeagter den, hun kan manipulere med, hvilket er de fleste. Så længe Samson ikke lader sig narre af hende, har hun respekt for ham: ”... ikke altid er de stærke dumme” (422), siger hun med en vis respekt, da Samson har vildledt hende til at tro, at han kunne uskadeliggøres, hvis han blev bundet med syv grønne bast, der ej er blevet tørre. Men da hun til sidst overvinder ham er det slut med respekten og hun inviterer filistrene til at more sig med ”den vingeløse ørn” (542).

Ydmyghed eller styrke

Dalila værdsætter menneskelig styrke og har respekt for den magt, der følger deraf. Dette er uforeneligt med den religiøse grundtanke i *Samson*. Skal man fortolke skuespillet må det være, at Munk vil vise, hvordan magt og styrke korrupperer, og at det først er i ydmygelsen, at mennesket i sandhed bliver brugbart for Guds vilje. Dette udpensles hos Munk i langt højere grad end i den bibelske beretning, idet Munk giver læseren indblik i den undertvungne Samsons tanker og refleksioner. Han fortæller Rebekka, som på dette tidspunkt er blevet filisterdronning, at han mange gange har spurgt sig selv, hvorfor han skulle lide så meget, og han er kommet frem til, at det var fordi, han ikke var ydmyg nok (746). Det udtrykkes også i sætninger som ”Men det at eje Gud, at stole paa ham det læres ret igennem Kummersdage” (828) og ”Nu var Nøden størst og Hjælpen nærmest” (1033). Dalilas livssyn står hermed i stærk kontrast til stykkets værdier. Hun har ikke respekt for ydmyghed, men for styrke og kold beregning.

Dalilas pengegriskhed forstærker antipatien mod hende. Lige så stor værdi kærlighed har, lige så ringe værdi har pengegriskhed nemlig i stykkets univers. Dalila sælger Samson til filistrene, og forhandler sig frem til en høj pris. Hun nægter at samarbejde, så længe hun blot trues til det. På et tidspunkt tilbyder filisterkongen endda, at hun kan blive hans dronning. Men også det afslår hun blankt. Først, da hun tilbydes betaling, bliver hun samarbejdsvillig. Nu bliver det blot et spørgsmål om, hvor høj betalingen skal være, og hun er en skarp forhandler. Hun får forhøjet betalingen fra 400 sølvsekler til 4400 sølvsekler (327). Hun ved, at filistrene ikke kan lokke Samson i fælden uden ved hendes hjælp, og det udnytter hun til fulde.

Da hun endelig har lokket sandheden ud af Samson og har klippet hans hår af, forklarer hun Samson: ”Hvad en pige er for jer, det er den søde mønt for mig” (528). Hun indrømmer samtidig, at denne kærlighed til penge gør hende til en lige så stor nar, som hun anser mændene for at være. Man er nemlig en nar, i Dalilas optik, når man har en svaghed, en tilbøjelighed, man ikke kan styre. For mænd er det den seksuelle drift, lystfølelsen, og for hende altså kærligheden til penge. Hermed viser hun en selvindsigt, som de fleste mænd i stykket mangler, med undtagelse af den gamle far og den besejrede Samson.

Den moderne kvinde og Dalila

Flytter man Dalila-figuren ind i en moderne spionfortælling ville hun fremstå meget mere positivt. Den, som kan hjælpe sit eget folk med at besejre dets værste fjender, hvilket i virkeligheden er det, Dalila gør, kunne være helten i en spionfilm. Det er jo en grundtanke inden for spionage, at man snyder fjenden for at lokke vigtige informationer ud af dem, og ingen gør det vel uden løn? De færreste er nok i virkeligheden drevet af ren altruisme.

Dalila er smuk, uafhængig, fri, klog, rådsnar og udholdende. Hun vil hellere dø, end lade sig kue. Hun besidder menneskelig og psykologisk indsigt, som hun bruger til at manipulere mændene i det patriarkalske samfund, hun lever i. Men hun har en svaghed, som fører til fald, svagheden for penge.

I Kaj Munks *Samson* er Dalila en skurk, men som læser er det svært ikke at få respekt for hende, da hun udfordrer det mandsdominerede samfund og vælger friheden indtil døden. Hun provokeres nærmest af at blive tilbudt dronningetitlen, da det for hende ikke er et tilbud, ikke er noget, der på nogen måde vil berige hende, tværtimod siger hun, at hun anser det som en fordring (286). Hun vil miste ikke vinde ved at blive dronning. Det ser Dalila, og det ser Kaj Munk, som har skabt figuren.

Opsamling

Dalila er smuk, smart og snarrådig, men hun kan ifølge Kaj Munk aldrig blive heltinde i det bibelske drama *Samson*, for hun er på det forkerte hold. Hun er filister, og er per definition Guds og Israels fjende. Samson, som langt hen ad vejen optræder naivt, usympatisk og dumt, er helten, fordi han er israelit og er udvalgt af Gud. Han må dog gennemgå grueligt meget, før han når til den store heltegerning.

Mændene i *Samson* er langt hen ad vejen i deres drifters vold og fremstår grove, næsten dumme ved siden af Dalila, som er med til at drive handlingen frem med sin snarrådighed. Når

mændene ikke kan styre Dalila, stempler de hende som troldkvinde, der udøver hekseri. De fleste mangler den selvindsigt, som Dalila er i besiddelse af, for hun er nemlig bevidst om sin egen svaghed og bevidst om, at denne svaghed gør hende til en nar. Hun tager dermed ansvaret på sig og skyder ikke, som mændene, skylden på trolderi.

I virkeligheden har Dalila i Munks fremstilling mange sympatiske træk. Hun lader sig ikke true, hverken af den verdslige eller den religiøse magt. Hun værdsætter sin frihed for højt til at give afkald på den, selv tilbuddet om at blive dronning ser hun som en begrænsning, snarere end en frigørelse. Hun er fri, som hun er, og har ikke brug for en mand eller en gud til at beskytte sig, hvilket ellers ville være det normale i et patriarkalsk, primitivt samfund. Men hun er klog, gennemskuer manipulation og er en dygtig forhandler. Det, sammen med sit smukke ydre, bruger hun, når hun navigerer i et mandsdomineret samfund, hvor hendes handlemuligheder som udgangspunkt er stærkt begrænsede.

Mandedumhed er et pejlemærke i hendes livsforståelse, sammen med kvindedejlighed. Den sidste kan bruges til at udnytte den første. Skulle hun møde en mand, som kunne overvinde hende og tage hende med magt, kunne hun måske respektere ham, det vidner hendes sang i hvert fald om. Måske forestillede hun sig, at Samson var denne mand, men hun blev skuffet. Han var for let at narre, og dermed mistede hun al respekt for ham.

Det, der for alvor står i vejen for Dalila og forhindrer hende i at blive en ægte heltinde, er hendes kærlighed til penge, og hendes skalten og valten med kærlighed. Det går ikke i Munks *Samson*.